

Requiem Verdi

Toonkunstkoor Wageningen &
Toonkunstkoor Nijmegen

Zaterdag 19 november 2022

Johannes de Doperkerk
Wageningen

Haptotherapie Gon Ferdinandus

Dolderstraat 18, Wageningen
tel.nr. 0317-423120

lid van de VVH

op werkdagen telefonisch
bereikbaar van 12.30-13.30 uur

www.haptotherapie-wageningen.nl

Heerenstraat
Theater

bekijk, beleef
& bewonder

Na het concert nog
even napraten?
Ons Theatercafé is
open tot middernacht.
Tot straks!

Johannes de Doperkerk
Wageningen

zaterdag 19 november 2022

MESSA DA REQUIÈM

GIUSEPPE VERDI

solisten

Claudia Patacca, sopraan

Carina Vinke, alt

Eric Reddet, tenor

Nanco de Vries, bas

met

Het Promenade Orkest

Dirigent: Hans de Wilde

VERONICA TOLLENAAR

+31653126106
veronicatollenaar@protonmail.com
www.veronicatollenaar.nl

Geachte Bezoeker,

Toonkunstkoor Wageningen heet u vanavond welkom voor een bijzonder concert, het Requiem van Giuseppe Verdi.

Bijzonder omdat dit Requiem wel als het summum beschouwd wordt van zowel de muzikale als de tekstuele zeggingskracht van de oude Gregoriaanse dodenmis.

Door het hele werk gebruikt Verdi krachtige ritmes, sublieme melodieën en dramatische contrasten – zoals hij deed in zijn opera's – om de krachtige gevoelens, opgewekt door de tekst, uit te drukken. "Een opera in een kerkelijk gewaad" werd het werk direct na de première in 1874 in de San Marco in Milaan al genoemd. Maar dat was voor de vrijzinnige Verdi geen probleem, het ging hem louter om de dramatische verflechting van tekst en muziek. Het werk werd direct zéér gewaardeerd. Volgens tijdgenoot Brahms kon 'alleen een genie deze muziek componeren'. En zo wordt het Requiem tot op de dag van vandaag gezien en iedere luisteraar wordt steeds tot in de ziel geroerd.

De première onder leiding van Verdi zelf was met een 120-koppig koor en de 100 orkestspelers. Die grootte van orkest halen we niet, maar die van het koor wel! Onze dirigent Hans de Wilde is namelijk ook dirigent van Toonkunstkoor Nijmegen. Daarom hebben we besloten de koren samen te voegen voor dit concert. We zijn Toonkunstkoor Nijmegen zeer dankbaar dat het hieraan wilde meewerken, zodat we u dit unieke concert met een echt groot koor kunnen aanbieden.

Onze beide Toonkunstkooren worden begeleid door het Promenade Orkest, en de solisten Claudia Pattacca (sopraan), Carina Vinke (alt), Eric Reddet (tenor) en Nanco de Vries (bas). Het geheel staat onder de bezielende leiding van dirigent Hans de Wilde.

Wij wensen u een mooi en memorabel concert toe!

Piet Boonekamp
(Voorzitter Toonkunstkoor Wageningen)

Hans de Wilde

Hans de Wilde, dirigent, heeft zijn opleiding gevolgd aan het Zwols conservatorium. Hij studeerde trompet (jazz) bij Jan Wessels, waarna hij als trompettist in veel formaties heeft gespeeld waaronder bigband Bodycheck. Daarna studeerde hij koordirectie bij Jos Vermunt en Jos Leusink, hij behaalde zijn diploma in 1994. Hij volgde orkestdirectie bij Tilo Lehmann, waarna hij ook lessen volgde bij o.a. Ed Spanjaard en Jan Stulen. Al tijdens zijn studie dirigeerde hij het schoolkoor en -orkest in de Saint Nicolas Cantate van Benjamin Britten. Door zijn brede opleiding bevat zijn repertoire diverse stijlen.

Hij is als dirigent verbonden aan het Toonkunstkoor Nijmegen, Toonkunstkoor Wageningen, het NHL Stendenkoor. Ook is hij als docent koordirectie verbonden aan de ROC Friese Poort.

Als gastdirigent wordt hij regelmatig gevraagd en deed hij projecten met o.a. de Bachcantates in Doetinchem, Vocaal ensemble Pierre Villette (waarmee hij de wereldpremière van diens Missa da pacem uitvoerde) en Concerto Vocale Nederland.

Hij werkte als dirigent samen met o.a. Oliver Knussen en Reinhard Goebel (Musica Antiqua Köln). Als zanger was hij verbonden aan het ensemble BWV en volgde hij lessen bij Marja Reinders en Margareth Beunders. Hij is een bevoegen musicus die tijdens uitvoeringen het maximale uit de uitvoerenden weet te halen.

www.hansdewilde.nl

Claudia Patacca

Sopraan Claudia Patacca studeerde cum laude af in Enschede, won de Tubantia Prijs, waarna ze verder studeerde aan het Internationaal Opera Centrum Amsterdam. Claudia is verbonden als hoofdvakdocent klassieke zang aan het ArtEZ Conservatorium in Zwolle en gaf, behalve in Nederland, masterclasses aan conservatoria in Barcelona, Tallinn, Riga en Malmö.

Ze draagt het oratoriumvak een warm hart toe en is een welkome gast bij de vele oratoriumkoren die Nederland rijk is. Ze debuteerde tijdens haar studie met het Gloria

van Poulenc in het Muziekcentrum Enschede en haar opera debuut volgde al snel tijdens het Holland Festival in het Concertgebouw Amsterdam met Le Roi Arthus van Chausson olv Edo de Waart. Claudia soleerde op uitnodiging van vele Nederlandse beroepsorkesten zoals het Radio Filharmonisch Orkest, Nedpho, Orkest van de 18de Eeuw en het Orkest van het Oosten met werken zoals 9de Beethoven, Golgotha en Le Mystère de la Nativité van Frank Martin. Recent was Claudia onder meer te horen in A Child of our Time van Tippett in Zuid-Duitsland, Messa da Requiem van Verdi en toerde ze met Musica Extrema door het land met MISSA, een nieuwe mis over het ontstaan van Holland waarin klassiek, jazz en wereldmuziek samensmelt.

Voor het label Brilliant Classics nam ze een viertal Mozart opera's op, waaronder de zangpartij van Vitellia in Clemenza di Tito.

In januari 2023 zingt Claudia tijdens het International Valletta Baroque Festival Malta het programma Lust and Love Lost. Zie: <https://www.patacca.nl/>

Carina Vinke

Alt-mezzo Carina Vinke wordt geprezen om de opvallende donkere kwaliteit van haar stem en haar dramatische talent. Geboren in Nederland zingt ze vanaf haar negende levensjaar op grote schaal in eigen land alsook in het buitenland.

Carina zingt opera, oratoria, lied en hedendaagse muziek. Carina zong werken van Bach, Verdi's Requiem en werken van Mozart, Händel, Haydn, Rossini en Dvořák. Haar sterke affiniteit voor het werk van Gustav Mahler heeft geleid tot uitvoeringen van al zijn vocale werken.

Hoogtepunten zijn onder andere de Tweede symfonie met het Europees Jeugdorkest o.l.v. Vladimir Ashkenazy en de Derde Symfonie met het LaVerdi Orchestra onder baton van Xian Zhang. De derde symphonie van Mahler heeft zij ook uitgevoerd met het NJO (Nederlands Jeugdorkest) o.l.v. Martin Sieghart. Ze zong tientallen uitvoeringen van Das Lied von der Erde met het LaVerdi Orchestra, het NJO, het New

European Ensemble, het ensemble Ludwig en Re–Orchestra onder leiding van dirigenten als Martin Sieghart, Xian Zhang, Ed Spanjaard en Christian Karlsen. Carina behaalde haar master aan het Koninklijk Conservatorium te Den Haag (Prof. Jard van Nes) en studeerde aan De Nederlandse Opera Academie. Daarnaast kreeg ze les van Teresa Berganza. Carina studeerde 'lied' in Brussel bij Udo Reinemann. Zie: <https://www.carinavinke.com/>

Eric Reddet

Eric Reddet is een Franse lyrische tenor gevestigd in Nederland. Eric is een veelzijdig performer en heeft zijn sporen op verschillende terreinen verdiend: van kleine projecten, zoals zijn intieme huisconcertreeks, tot optredens voor duizenden mensen, zoals met 'The Platin Tenors' voor Andre Rieu met tournees door Europa, Zuid-Amerika, de Verenigde Staten en Australië. Zijn repertoire omvat Verismo-operarollen, romantische oratoria en liederen. Recente uitvoeringen hebben lovende kritieken ontvangen voor de combinatie van boeiende zang en acteerwerk.

Recente hoogtepunten van het seizoen 2021/2022 zijn Don José (Carmen) voor Opera Spanga, Turiddu (Cavalleria Rusticana) voor Opera op het Hogeland en het Haarlem Opera project en Canio (Pagliacci) naast - opnieuw - de rol van Turiddu voor de Weekend Opera Utrecht in Tivoli Vredenburg. Verder zong hij meerdere keren de tenorpartij in het Requiem van Verdi onder Jesse van Hessen, Jurjen Hempel en Hans Lamers.

Eric is regelmatig op televisie te zien in verschillende programma's waaronder 'Welcome to my world'. Als gast in 'Maestro' voerde hij Nessun Dorma en La Donna e Mobile. Meest recent is zijn deelname in 3 afleveringen van 'We Want More' waar hij de finale haalde met de pianist Abigail Richards. Zie:

<https://www.ericreddet.com/>

Nanco de Vries

De Nederlandse bariton Nanco de Vries begon zijn zangstudie als bas aan het Utrechts Conservatorium bij Udo Reinemann en sloot deze cum laude af. In hetzelfde jaar was hij prijswinnaar van het Christina Deutekom Concours en werd toegelaten tot de studie voor de Nederlandse Muziekprijs. Hij zette zijn zangstudie voort bij Diane Forlano en ontwikkelde zijn stem verder in het baritonvak bij de Amerikaanse tenor James McCray. Vervolgens maakte hij als Alfio in Cavalleria

Rusticana zijn bariton debuut. Hij werkte met verschillende vooraanstaande dirigenten zoals H. Haengen, G. Jenkins, A. Lombard, Yuri Simanov, Hans Vonk, E. de Waard en Vladimir Spivakov.

Hoogtepunten van in het Amsterdams Concertgebouw zijn o.a. Die Theresien Messe en Die Schöpfung van Haydn met het Radio Kamer Orkest o.l.v Frans Brünnen en Janáček's Osud met het Radio Filharmonisch Orkest o.l.v. Edo de Waart. Verder zong Nanco de titelrollen in 'outdoor-concerten' in Amsterdam van Verdi's Nabucco en MacBeth. In het buitenland was hij onder andere te horen in Italië in Sjostakovitsj's Symfonie no.14 met het Padova Symfonie Orkest o.l.v. Hans Vonk, in Spanje in Mozarts Requiem met de Moscow Virtuosi o.l.v. Vladimir Spivakov en in Frankrijk vertolkte hij de titelrol in Schumanns 'Szenen zu Goethes Faust' met het Orchestre National de Lille o.l.v. C.A. Rickenbacher

De laatste jaren was Nanco vast verbonden aan de Komische Oper te Berlijn waar hij o.a. Balstrode zong in Peter Grimes en Mr. Gedge in Albert Herring, beide van Benjamin Britten. Momenteel is hij als freelance opera en concertzanger werkzaam.

Zie: <https://www.koxvocaal.nl/vocalist/nanco-de-vries/>

Het Promenade Orkest

Het Promenade Orkest (HPO) is in 2004 opgericht door een aantal musici van het opgeheven Nederlands Promenade Orkest. Het HPO heeft als belangrijkste werkgebied de professionele begeleiding van amateurkoren. Tussen 2004 en nu heeft het orkest een schat aan koormuziek begeleid, met hoogtepunten als The Sea Symphony van Vaughan Williams, The Dream of Gerontius van Elgar en het War Requiem van Britten.

De vele positieve reacties van de koren waar HPO mee samenwerkt zijn het overtuigende bewijs dat het orkest in zijn huidige samenstelling een zeer goede koers vaart, zowel in artistiek als in organisatorisch opzicht. Het orkest bestaat uit een grote vaste kern en heeft een duidelijke structuur met vaste concertmeesters, aanvoerders en eerste blazers.

Het Promenade Orkest bestaat uit professionele en gemotiveerde musici die muziek maken in een vriendschappelijke en collegiale sfeer.

Toonkunstkoor Wageningen

Toonkunstkoor Wageningen is opgericht in 1946. Het koor kent een lange concerthistorie. In het verleden is wel opgetreden met beroemde solisten, zoals Aafje Heijnis, Elly Ameling, Maarten Koningsberger en Maarten Engeltjes.

Toonkunstkoor Wageningen is een groot gemengd koor met ongeveer 65 leden, vaak aangevuld met projectleden. Het is één van de grotere koren uit de regio. Het koor zingt niet alleen klassieke koormuziek, maar ook minder gangbare composities. Concerten worden begeleid door professionele orkesten, pianisten of organisten en uitgevoerd met professionele vocale solisten. Er worden meestal twee concerten per jaar gegeven, waarbij geregeld wordt samengewerkt met scholen, dansgroepen of theatermakers. Zo is in 2013, ter gelegenheid van 'Wageningen 750 jaar stad', deelgenomen aan Expeditie W750, opgezet door Albert Hoex van De Plaats uit Arnhem. In het Forumgebouw van Wageningen Universiteit is 49 keer 'Eén ding is zeker, niets is zeker' uitgevoerd (tekst Albert Hoex, muziek Andries van Rossem). Dirigenten waren Patrick van der Linden en Michel Berendsen.

Toonkunst Wageningen is een amateurkoor. Er wordt veel aandacht besteed aan de kwaliteit van de koorclank en het op niveau houden en verbeteren van de zangkwaliteiten van de individuele leden. Geregeld wordt extra stemvorming aangeboden aan de leden.

Iedere dinsdagavond wordt er gerepeteerd van 20.00 tot 22.15 in het buurtcentrum 'Ons Huis' in Wageningen. Mark Toxopeus is vaste begeleider tijdens deze repetities. Sinds januari 2018 heeft het koor met Mark de Wilde een bevlogen dirigent. Zie ook onze website www.toonkunst-wageningen.nl

Toonkunstkoor Nijmegen

Toonkunstkoor Nijmegen is al decennia lang een van de grote gemengde klassieke amateurkoren in Nijmegen. Op het repertoire staan echter niet alleen grote klassieke koorwerken, maar er worden ook minder gangbare en hedendaagse composities uitgevoerd. In 2019 vierde Toonkunstkoor Nijmegen met twee bijzondere concerten het feit dat het koor honderdvijfentwintig jaar geleden werd opgericht.

Gemiddeld worden twee concerten per jaar gegeven, waarvan meestal één in Concertgebouw De Vereeniging.

Met plezier samen zingen op hoog amateurniveau is het hoofddoel en ook de ambitie van de koorleden. Daarom wordt er veel gedaan aan verbetering van de algemene en de individuele stemkwaliteit. Veel leden nemen privéangles of volgen een cursus stemvorming. Nieuwe leden zijn uiteraard van harte welkom.

De repetities zijn op maandagavond van 19.30 u. tot 22.00 u. in wijkcentrum Ark van Oost, Cipresstraat 154 in Nijmegen. De vaste begeleider tijdens de repetities is pianist/organist Berry van Berkum. Sinds 2015 geeft Hans de Wilde op inspirerende wijze leiding aan het koor.

Zie ook onze website <https://www.toonkunstkoornijmegen.nl/>.

De zangers

Sopranen 1: Suzanne van Berkel, Annette de Boer-Kuiper, Heleen Bos, Willemien Colenbrander, Gon Ferdinandus, Itsk van Haften-Kuiper, Cilia Henkens, Marlide Rooding, Tanja van der Wekken,

Patricia van der Zouwen, Ingeborg Zweers, Janet Thio, Cora Boele, Wilma Lubbers.

Sopranen 2: Martha Mooij, Ankie van den Berg, Greet Eijkelenboom, Anne Eversdijk, Aukje van der Heide, Joke Janssen, Annemarie Kampmeijer, Marcella van Leeuwen, Loes Mulder-den Nijs, Elbrich Veninga, Marijtje Visser, Everdien Wiersma. Altén 1:

Gerda Andriesse, Annemieke Drost, Geke Groenwold-Koops, Henny Krielaart, Juriánne Kemmink, Rose-Marie van Leeuwenberg, Janne Norde, Truus Roelofs, Anne Segeren, Joepie Suurenbroek, Marijke Terhorst-Campagne, Hennie Vogel. Altén 2:

Eline de Carpentier, Jette Rutteman, Jettie Buma, Wilma de Goede, Nelly Groothuis, Mariëlle Hamers, Angeline Heijna, Joke Loendersloot-van Bochove, Monique Tromp-de Meijer, Hilde Westera, José Wikkerink. Tenoren 1: Jan Drent, Chris Jan Veen, Rob Verweij, Geert Vogel, Rolf Kemmers, Grietje van der Zee-Braaksma, Ruud Verwaal.

Tenoren 2: Jan Custers, Bert Hansman, Kees Hommes, Marijke Karsten, Aart van den Berg. Bassen 1: Jos Wolters, Hans Hetsen, Peter Kampmeijer, Louis van Kessel.

Bassen 2: Piet Boonekamp, Michel Buijsman, Jaap van Dorp, Jan Goudriaan, Jan Joost Kessler, Geert Klok, Piet Posthuma.

Sopranen 1: Anne van de Beld, Angela Bomers, Renske Breukelman, Hetty Hendrikse, Saskia Hillegers, Kitty Kweens, Willem Melief, Annelies Pustjens, Margret Reder, Jozien Vilier, Hermine Huisman. Sopranen 2: Madeleine Ackermans, Petra van Baaden, Janet Backus-Munk, Anita Cats, Dineke Eikelboom, Charlotte Kaemingk, Marijke Minnema, Ingrid Offers, Mechelien Ruijs. Tenoren 1: Ruud Erdkamp, Ab van der Meer, Jos van Reen, Peter Smeets, John Striker.

Tenoren 2: Ton ten Barge, Marco Bosch, Wil Faessen, Kees van Kessel, Ben Loth. Altén 1:

Agnes Bergmeijer, Lidwien Broes, Elaine

Delsing, Wilma van der Heijden, Ada ter Horst, Anneke van Huystee, Loes van der Meij, Annelies van Ommering, Inge Schats. Altén 2: Nel Aerts, Riet Ebus-Elbers,

Hanny Hoeijmakers, Dymph Rosenberg, Wilma Schaminée, Judith Schellart-Helmer, Pauline Timmermans, Annemiek Vissers, Ans de Waal, Marjo Willems. Bassen 1:

Norbert van den Bos, Maarten de Vletter, Jan van Voorden. Bassen 2: Jos van Asten, Tim Geeraedts, Jeroen Hopman.

Mark Toxopeus – repetitor Toonkunstkoor Wageningen

foto: Aleksandra Renska

Mark Toxopeus (1984) is sinds 1 april 2015 vaste begeleider van Toonkunstkoor Wageningen. Mark Toxopeus begon zijn professionele opleiding aan het Conservatorium van Arnhem bij Frank Peters. Vanaf 2002 studeerde hij bij David Kuyken aan het Conservatorium van Amsterdam, waar hij in 2008 zijn Master-diploma behaalde.

In 2004 won Mark een tweede prijs bij het Nationaal Concours van de Young Pianist Foundation, wat hem toegang verschafte tot masterclasses van grote

pianisten als Idil Biret, Igor Roma en Jacques Rouvier. Verder werd hij uitgenodigd voor masterclasses van Leon Fleischer.

Hij werkt als koorrepetitor in en om Wageningen en daarbuiten. Naast Toonkunstkoor Wageningen is hij ook pianist bij HWSO/HAK en Vocaal Talent Nederland en op projectbasis bij diverse professionele gezelschappen.

Hij geeft met zijn ensemble Het Rodion Trio regelmatig concerten door heel Nederland, in de unieke bezetting van saxofoon, klarinet en piano. Ook heeft hij ervaring als solist. Zo voerde hij het pianoconcert in G van Ravel uit met het Wagenings Symphonie Orkest.

In Wageningen organiseert hij samen met de sopraan Murni Suwetja de serie Arboretumconcerten (www.arboretumconcerten.nl). Deze vinden vier keer per jaar plaats in de Arboretumkerk. Meer informatie is te vinden op www.marktoxopeus.nl.

Berry van Berkum – repetitor Toonkunstkoor Nijmegen

Berry van Berkum studeerde orgel, improvisatie en piano aan het conservatorium te Arnhem. Studeerde verder bij Bert van den Brink (improvisatie) en bij Andries van Rossem en Klaas de Vries (compositie). Hij behaalde meerdere malen prijzen op internationale orgelconcoursen (o.a. bij het Dollard Festival D). Hij is als solist te beluisteren op verschillende CD's met werken van Bach, Böhm, Frescobaldi,

Messiaen en Welmers.

Als improvisator is hij actief op het gebied van jazz en filmbegeleiding. Hij speelt regelmatig bij zwijgende films in kerken en theaters. Na jaren gespeeld te hebben met jazzsaxofonist Gijs Hendriks, Nippy Noya en vele anderen maakt hij deel uit van het in 2013 opgerichte HOT (Het Orgel Trio, www.hetorgeltrio.nl). Dit experimentele trio speelde op vele nationale en internationale festivals. Hun CD's "Bird Beyond" en "Reflections of Duke" kregen unaniem lovende recensies.

Giuseppe Verdi (1813 – 1901)

In Le Roncole, een buurtschap van de gemeente Busseto, dicht bij Parma, werd op zondagavond 10 oktober 1813 rond acht uur Giuseppe Fortunino Francesco Verdi geboren, zoon van Carlo Verdi (1784-1867), herbergier en verkoper van zout en voedsel, en Luigia Uttini (1787-1851), zijdespinster. Carlo kwam uit een familie van kleine landeigenaren en kooplieden uit Piacenza die eeuwenlang tussen Villanova en Sant'Agata hebben gewoond en naar Roncole di Busseto waren verhuisd. Luigia, dochter van een herbergier, kwam oorspronkelijk uit Saliceto di Cadeo, ook in de provincie Piacenza. Na wat geld te hebben gespaard, had Carlo van zijn ouders het beheer geërfd van een bescheiden maar gevestigde taverne in Roncole. Het uitbaten van de taverne werd afgewisseld met werk op het veld.

Vanaf zijn vierde kreeg Giuseppe privélessen Latijn en Italiaans van Pietro Baistrocchi, de dorpsleraar en organist. En vanaf zijn zesde ging deze hem ook orgellessen geven. Na de dood van Baistrocchi werd Verdi, op achtjarige leeftijd, betaald organist van de kerk in Le Roncole.

In 1823 schreven zijn ouders de jonge Giuseppe in op de 'ginnasio', een middelbare school voor jongens gerund door Don Pietro Seletti in Busseto, waar hij les kreeg in het Italiaans, Latijn, menswetenschappen en retorica. Het jaar daarop begon hij de lessen te volgen van Ferdinando Provesi, Maestro di cappella in de collegiale kerk van San Bartolomeo Apostolo, die hem de principes van muzikale compositie en instrumentale praktijk leerde.

In die tijd werd hij opgemerkt door Antonio Barezzi, vooraanstaand burger en handelaar in levensmiddelen en dranken en groot muzikliefhebber. Als beschermheer ondersteunde Barezzi de jonge muzikant zo goed als mogelijk en stelde hem in staat om naar de middelbare school te gaan. Dankzij zijn hulp kon Verdi in 1832 naar Milaan verhuizen om zijn muzikale studies te verdiepen en te perfectioneren.

In Milaan kreeg hij privélessen van Vincenzo Lavigna, toen klavecijnist aan La Scala. Deze vond Verdi's composities 'veelbelovend'. En daar kreeg hij wel gelijk in. Zijn eerste opera was al redelijk succesvol, maar met zijn derde opera Nabucco (1842), met het alom bekende 'Va', pensiero' brak hij echt door.

Nabucco markeerde het begin van een duizelingwekkende carrière. Bijna tien jaar lang schreef Verdi gemiddeld één opera per jaar, van I Lombardi alla prima crociata

tot *La battaglia di Legnano*, *Il corsaro*, *I masnadieri*, *Ernani* en *Macbeth*.

Zijn opera's zijn nog steeds bij een groot publiek geliefd. Ze worden in theaters over de hele wereld uitgevoerd, met name *Aida* (1871), en de zogenaamde 'Verdi-triade': *Rigoletto* (1851), *Il trovatore* (1853) en *La traviata* (1853).

Verdi componeerde ook wel sacrale en instrumentale muziek. Uit de periode (1836-1839) stamt bijvoorbeeld een *Tantum ergo*. Uit latere perioden stammen een *Pater noster* op een tekst van Dante (in de volkstaal), een *Ave Maria*, *Stabat Mater*, *Laudi alla Vergine* en een *Te Deum*. En af en toe schreef hij ook kamermuziek, waaronder enkele romances voor stem en piano.

Naast musiceren en componeren was hij ook politiek betrokken. Hij sympathiseerde

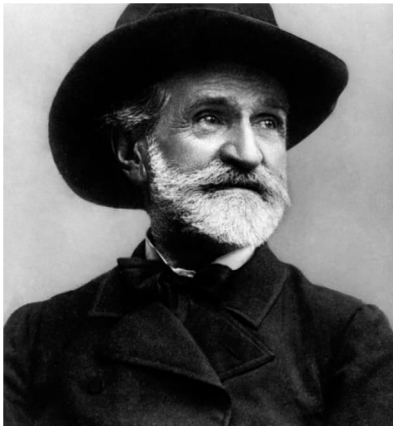
met de Risorgimento-beweging die de eenwording van Italië nastreefde en nam korte tijd ook actief deel aan het politieke leven.

Tijdens zijn lange bestaan verwierf hij grote faam en werd hij ook een belangrijk artistiek symbool van de eenheid van het land. Het was daarom dat een maand na zijn dood een plechtige en eindeloze processie Milaan doorkruiste, zijn overblijfselen

begeleidend met de noten van 'Va', *pensiero*'.

Verdi in zijn tijd

De geschiedenis van de Italiaanse muziek gedurende de halve eeuw na Donizetti (1797-1848) wordt in feite bepaald door de carrière van Giuseppe Verdi. Met uitzondering van het *Requiem* (1874) en een aantal andere toonzettingen van religieuze teksten, een aantal liederen en een strijkkwartet, zijn alle werken die Verdi

publiceerde geschreven voor het theater. De eerste van zijn 26 opera's componeerde hij in 1839, de laatste in 1893.

Verdi brak nooit met het verleden en meed radicale experimenten met nieuwe theorieën. In zijn ontwikkeling ging het vooral om een verfijning van effect en techniek, waarmee hij de Italiaanse opera tot nooit meer geëvenaarde hoogtes bracht.

Een dergelijke gestage ontwikkeling, die zo verschilde van de muzikale gang van zaken in landen als Frankrijk en Duitsland, was mogelijk door de lange, onafgebroken operatraditie in

Italië. Het hele volk hield van opera. Van een conflict tussen de individuele kunstenaar en de maatschappij (en vrijwel al die andere tegenstellingen die elders aan de romantiek ten grondslag lagen) was in Italië geen sprake. Het enige dat tot fundamentele meningsverschillen leidde was het nationalisme, en hier deed Verdi geen concessies. Hij was er met hart en ziel van overtuigd dat ieder volk zijn eigen muziek diende te koesteren. In zijn eigen muzikale stijl bleef hij volstrekt onafhankelijk en hij betreurde de buitenlandse (vooral Duitse) invloeden op het werk van zijn jongere landgenoten. Veel van zijn vroege opera's bevatten koren die nauw verholten steunbetuigingen zijn aan het adres van zijn patriottische landgenoten die in de bewogen jaren van de *Risorgimento* stredden voor nationale eenheid en tegen buitenlandse overheersing.

Bron: 'Geschiedenis van de westerse muziek'

Donald J. Grout & Claude V. Palisca

Uitgeverij Olympos (onderdeel van Contact) ©1988, 3^e druk 2001

Messa da Requiem

Verdi was een bewonderaar van Rossini. Toen deze in 1868 overleed nam Verdi het initiatief tot het schrijven van een Requiem samen met zo'n twaalf andere componisten. Hij vroeg zijn vriend Angelo Mariani om dit Requiem te dirigeren. Maar onenigheid over het moment en plaats van uitvoering leidde ertoe dat dit Requiem uiteindelijk niet werd uitgevoerd. Het manuscript van de Messa per Rossini raakte in de vergetelheid en het duurde tot 1988 voor het in Stuttgart in première ging. Bij het componeren van zijn eigen Messa da Requiem in 1873 bewerkte Verdi zijn eigen bijdrage, het afsluitende 'Libera me'.

In 1873 overleed zijn vriend en schrijver Alessandro Manzoni. Deze Manzoni had zich, net als Verdi, een paar jaar eerder ingezet voor de eenwording van Italië en deelde daarom met hem de typische waarden van het *Risorgimento*, van rechtvaardigheid en vrijheid. De dood van zijn vriend greep hij aan om een al langer gekoesterde wens waar te maken. Hij ging aan de slag met het door hem alleen geschreven requiem.

Na toestemming van de toenmalige burgemeester werd dat Requiem, dat Verdi aan de stad Milaan aanbood, uitgevoerd ter gelegenheid van de eerste sterfdag van Manzoni, op 22 mei 1874, in de kerk van San Marco, ook in Milaan. Het stuk wordt daarom soms ook het Manzoni Requiem genoemd.

De première werd door Verdi zelf gedirigeerd. Het Requiem werd drie dagen later op 25 mei herhaald in La Scala met dezelfde solisten en Verdi als dirigent. Het was onmiddellijk succesvol, hoewel niet overal. Het kreeg zeven voorstellingen in de Opéra-Comique in Parijs, maar de nieuwe Royal Albert Hall in Londen kon niet gevuld worden voor zo'n katholieke gelegenheid.

Nadien volgden door de jaren heen, tot op heden, vele uitvoeringen met dirigenten als Arturi Toscanini, Herbert van Karajan, Leonard Bernstein en Daniel Barenboim.

Een heel bijzondere reeks uitvoeringen vond plaats in Theresienstadt. Dirigent Rafael Schächter kreeg permissie om 150 musici te verzamelen om een stuk in te studeren dat zou worden voorgedragen aan de afgevaardigden van het Rode Kruis. Schächter koos voor het Requiem van Verdi, dat bij de laatste uitvoering door nog maar 60 musici werd uitgevoerd.

Met het lied Libera me (Verlos me) spraken de gevangenen hun wens voor vrijheid uit en in het Dies irae zat de verhulde boodschap dat de nazi's verantwoording zouden moeten afleggen op de Dag des Oordeels.

De Amerikaanse dirigent Murry Sidlin stuitte in de jaren negentig toevallig op dit verhaal. In een boekhandel in Minneapolis (VS) vond hij een boekje dat 'Music in Terezin' heette. Hij raakte zo onder de indruk van het orkest in Theresienstadt, dat hij een project opzette. Hij schreef het muziekdrama Defiant Requiem, waarvan recentelijk nog een uitvoering door het Radio Filharmonisch Orkest en het Nederlands Concertkoor op NPO 2 te zien was.

Messa da Requiem, Verdi

I Requiem

Requiem aeternam

Koor:

Requiem aeternam dona eis, Domine;
et lux perpetua luceat eis.

Te decet hymnus, Deus, in Sion,
et tibi reddetur votum in Jerusalem.

Exaudi orationem meam:
ad te omnis caro veniet.

Requiem aeternam dona eis, Domine;
et lux perpetua luceat eis.

Geef hen de eeuwige rust, Heer;
en dat het eeuwige licht hen verlichte.
U komt een lofzang toe, o God, in Sion,
In Jeruzalem wordt de gelofte ingelost.

Verhoor mijn gebed:

tot U komt al wat leeft.

Heer, geef hen de eeuwige rust;
en dat het eeuwige licht hen verlichte.

Kyrie

Solisten en koor:

Kyrie eleison,
Christe eleison,
Kyrie eleison.

Heer ontferm U over ons,
Christus ontferm U over ons,
Heer ontferm U over ons.

II Dies Irae

Dies Irae

Koor:

Dies irae, dies illa,
solvat saeculum in favilla,
teste David cum Sibylla.
Quantus tremor est futurus,
quando iudex est venturus
cuncta stricte discussurus!

De dag des oordeels, die dag,
die de wereld in as zal leggen,
zoals voorspeld door David en de Sibille.
Welke angst zal over ons komen,
als de rechter aan komt treden
om alles streng te oordelen!

Tuba mirum

Bas en koor:

Tuba mirum spargens sonum
per sepulcra regionem,
coget omnes ante thronum.
Mors stupebit et natura,
cum resurget creatura,
judicanti responsura.

Het schrille geluid van de bazuin klinkt
over de graven in alle streken,
zal allen vóór de troon ontbieden.

Dood en leven zullen verstommen,
als de schepping zal herrijzen
Om zijn rechter rekenschap te geven.

Liber scriptus proferetur

Alt en koor:

Liber scriptus proferetur, [*Dies irae!*]
in quo totum continetur,
unde mundus judicetur. [*Dies irae!*]

Judex ergo cum sedebit,
quidquid latet apparebit: [*Dies irae!*]
nil inultum remanebit.

[*Dies irae, dies illa,
solvet saeculum in favilla,
teste David cum Sibylla*].

Quid sum miser

Sopraan, alt en tenor:

Quid sum miser tunc dicturus?
Quem patronum rogaturus,
cum vix justus sit securus?

Rex tremendae

Solisten en koor:

Rex tremendae majestatis,
qui salvandos salvas gratis:
salva me, fons pietas.

Recordare

Sopraan en alt:

Recordare, Jesu pie,
quod sum causa tuae viae:
ne me perdas illa die.
Quaerens me, sedisti lassus;
redemisti crucem passus:
tantus labor non sit cassus.
Juste judex ultionis:
donum fac remissionis
ante diem rationis.

Er zal een boek geschreven zijn,
waarin alles is opgenomen,
Waarover de wereld zal worden
geoordeeld.

Als dan de rechter zitting zal houden,
zal al het verborgene aan het licht komen:
niets zal ongestraft blijven.

Wat zal ik, ellendige, dan zeggen?
Wie zal ik als beschermer aanroepen,
als zelfs de rechtvaardige bang is?

Koning voor wiens macht wij beven,
die genadig is voor hen die redding zoeken,
red ook mij, bron van barmhartigheid.

Wil gedenken, barmhartige Jezus
dat ik de reden ben van uw komst:
laat mij niet verloren gaan op die dag.
Tot uitputting toe hebt gij mij gezocht,
mij vrijgekocht door uw lijden aan het kruis:
zoveel moeite mag toch niet vergeefs zijn.
Rechtvaardige rechter, oplegger van straf,
schenk mij de gunst van uw vergeving,
Nog vóór die dag van rekenschap.

Ingemisco

Tenor:

Ingemisco tamquam reus,
culpa rubet vultus meus;
supplicanti parce, Deus.
Qui Mariam absolvisti,
et latronem exaudisti,
mihi quoque spem dedisti.
Preces meae non sunt dignae,
sed tu, bonus, fac benigne,
ne perenni cremer igne.
Inter oves locum praesta,
et ab haedis me sequestra,
statuens in parte dextra.

Confutatis

Bas and koor:

Confutatis maledictis,
flammis acribus addictis,
voca me cum benedictis.
Oro supplex et acclinis,
cor contritum quasi cinis:
gere curam mei finis.

*[Dies irae, dies illa,
solvet saeculum in favilla,
teste David cum Sibylla].*

Lacrymosa

Solisten en koor:

Lacrymosa dies illa,
qua resurget ex favilla,
judicandus homo reus.

Huic ergo parce, Deus.
Pie Jesu Domine:
dona eis requiem. Amen.

Ik kreun als een schuldig verklaarde,
het schaamrood kleurt mijn kaken:
spaar hem die u smeekt, Heer.
Gij die Maria hebt vergeven,
en de rover hebt verhoord:
ook mij hebt gij hoop gegeven.
Mijn gebeden verdienen het niet,
maar Gij, die goed zijt, wees mild en maak
dat ik niet brand in het eeuwige vuur.
Geef mij een plaats bij de schapen,
en zonder mij af van de rammen,
laat mij aan uw rechter zijde staan.

Wanneer de vervloekten zijn verslagen
en aan de hete vlammen overgeleverd,
roep mij dan onder de gezegenden.
Ik smeek u nederig en neergeknield,
mijn hart bijna tot gruis gekrompen:
Bezie mij einde met mededogen.

Vol van tranen zal die dag zijn,
waarop uit zijn as weer zal verrijzen,
de zondige mens om geoordeeld te worden.

Toon hem dan uw genade, God,
barmhartige Heer Jezus,
geef hen rust. Amen.

PAUZE

III. Offertorio

Solisten:

Domine Jesu Christe, Rex gloriae,
libera animas omnium fidelium
defunctorum
de poenis inferni et de profundo lacu:
libera eas de ore leonis,
ne absorbeat eas tartarus,
ne cadant in obscurum:
sed signifer sanctus Michael
repraesentet eas in lucem sanctam:
quam olim Abrahae promisisti
et semini ejus.
Hostias et preces tibi, Domine,
laudis offerimus:
tu suscipe pro animabus illis,
quarum hodie memoriam facimus:
fac eas, Domine,
de morte transire ad vitam,
quam olim Abrahae promisisti,
et semini ejus.

Heer Jezus Christus, roemrijke Koning,
bevrijd de zielen van alle overleden
gelovigen
van de hellestraf en de diepe duisternis:
bevrijd hen uit de muil van de leeuw,
dat de onderwereld hen niet verzwelgt,
dat zij niet in duisternis neerstorten:
maar dat de heilige vaandeldrager Michaël
hen meevoert naar het heilige licht:
zoals U ooit beloofd hebt aan Abraham
en aan zijn nageslacht
Offers en gebeden dragen wij, Heer,
met lofzangen aan U op,
aanvaard ze voor die zielen,
die wij heden gedenken:
maak, Heer, dat zij
van de dood overgaan naar het leven,
zoals U ooit beloofd hebt aan Abraham
en aan zijn nageslacht.

IV Sanctus

koor I en II:

Sanctus,
Dominus Deus Sabaoth.
Pleni sunt coeli et terra gloria tua,

Hosanna in excelsis
Benedictus qui venit in nomine Domini.
Hosanna in excelsis

Heilig de Heer,
de God der hemelse machten.
Vol zijn hemel en aarde van Uw
heerlijkheid,
Hosanna in den hoge.
Gezegend hij die komt in naam van de Heer.
Hosanna in den hoge.

V Agnus Dei

Sopraan alt en koor:

Agnus Dei, qui tollis peccata mundi,
dona eis requiem.
dona eis requiem sempiternam.

Lam Gods, dat de zonden der wereld draagt
geef hen rust.
geef hen eeuwige rust.

VI Lux Aeterna

Alt, tenor en bas:

Lux aeterna luceat eis, Domine,
cum sanctis tuis in aeternum:
quia pius es.

Requiem aeternam dona eis Domine,
et lux perpetua luceat eis.

Dat het eeuwige licht hen verlichte, Heer,
voor eeuwig met uw heiligen:
want gij zijt barmhartig.
Heer, geef hen eeuwige rust,
en dat het eeuwige licht hen verlichte.

VII Libera me

Sopraan en koor:

Libera me Domine, de morte aeterna
in die illa tremenda,
quando coeli movendi sunt et terra,
dum veneris judicare
saeculum per ignem.
Tremens factus sum ego et timeo
dum discussio venerit
atque ventura ira.

Bevrijd mij Heer, van de eeuwige dood
op die angstwekkende dag
als de hemel en de aarde zullen beven,
als U komt om de wereld
te oordelen met vuur.
Ik beef van angst en ik vrees
het oordeel dat zal komen
en de naderende toorn.

Dies illa, dies irae,
calamitatis et miseriae,
dies magna et amara valde.
Requiem aeternam dona eis, Domine
et lux perpetua luceat eis.

Die dag, de dag des oordeels,
Dag van rampspoed en ellende,
grote en bittere dag
Geef hen eeuwige rust, Heer,
en dat het eeuwige licht hen verlichte.

Libera me Domine, de morte aeterna
in die illa tremenda,
quando coeli movendi sunt et terra,
dum veneris judicare
saeculum per ignem.
Libera me!

Bevrijd mij Heer, van de eeuwige dood
op die angstwekkende dag
als de hemel en de aarde zullen beven,
En U zult verschijnen om de wereld
te oordelen met vuur.
Bevrijd mij!

Het Bestuur van Toonkunst Wageningen bedankt de volgende adverteerders en sponsoren:

Clever Move

Groothuis, De Fysiotherapeut, Wageningen

Heerenstraattheater, Wageningen

Van de Zandt, Keukens – Interieurs, Wageningen

't Zuivelhoekje, Wageningen, Elst en Arnhem

Gon Ferdinandus, haptotherapie, Wageningen

Bril 29, Wageningen

Bakkerij van Voorthuizen, Wageningen

De Vlaamsche Reus, Wageningen

Veronica Tollenaar, uitvoerend musicus, Brussel

Wijnhandel Woudenberg, Wageningen

Hotel de Wereld, Wageningen

Comité van aanbeveling:

Dhr. drs. G. Engels, Voormalig voorzitter College van Bestuur Regionale

Scholengemeenschap Pantarijn, Ochten

Dhr. C. Mobach, Oud-muziekleraar Pantarijn, Wageningen

Mw. L. Tammeling, zangpedagoge, dirigent en koorcoach, Arnhem

ZINGEN BIJ TOONKUNSTKOOR WAGENINGEN?

Houdt u van zingen, en wilt u dat met elkaar doen maar ook thuis een uurtje studeren? Dan is Toonkunstkoor Wageningen het ideale koor voor u! Toonkunstkoor Wageningen is een vereniging waarbij het maken van muziek voorop staat, en een plezierige sfeer niet uit het oog wordt verloren. Er is veel aandacht voor stemvorming. Elke repetitie begint daarmee onder leiding van de dirigent.

Repetities

Dinsdagavond van 20.00 - 22.15 uur in Ons Huis, Harnjesweg 84 in Wageningen.

Algemene informatie vindt u op onze website www.tkwageningen.nl. U kunt ook een email sturen naar: secretaris.tkw@gmail.com. Nieuwe leden zijn welkom.

Op 29 november en op 6 en 13 december zijn er open repetities. U kunt dan vrijblijvend meezingen en de sfeer proeven.

Het volgende concert is op zondag 14 mei 2023. We zingen dan werken van Poulenc, Fauré en Beethoven, met medewerking van sopraan Tineke Roseboom en met Mark Toxopeus achter de piano.

U bent van harte welkom!

Vriend worden van Toonkunstkoor Wageningen? Een goed idee!

De Stichting Vrienden van Toonkunst Wageningen is ruim 70 jaar geleden opgericht met als doel het Toonkunstkoor Wageningen financieel te steunen. Deze ondersteuning richt zich op het verbeteren van de zangkwaliteit van de koorleden en in relatie daarmee op een hoog kwaliteitsniveau van de jaarlijkse concerten.

Deze steun is in de huidige tijd hard nodig omdat subsidies steeds meer wegvallen. Dankzij de Vrienden heeft Toonkunstkoor Wageningen jarenlang grote koorwerken kunnen uitvoeren met begeleiding van professionele orkesten en solisten. U kunt al Vriend worden en het Toonkunstkoor steunen vanaf € 25 per jaar. Indien u meer dan € 100 per jaar betaalt, heeft u tevens recht op één of meer vrijkaarten voor onze concerten. Graag willen we onderstrepen hoe zeer we uw bijdrage waarderen. We willen dit ook breder uitdragen; met betrekking tot de publiciteit over de komende concerten zal steeds zo veel mogelijk een tekst opgenomen worden, waarvan de strekking is dat dit concert mogelijk is door de geldelijke steun van "De vrienden".

U kunt contact opnemen met: J.B. Buma@logopediebuma.nl, 0317-414884..

De Stichting dankt de volgende personen en bedrijven:

Hoogstede Holding BV

De Sévaux BV

Larikshoeve BV

En alle Speciale Vrienden en Vrienden van Toonkunst

de Fysiotherapeut

Fysiotherapie Groothuis

Met één oor geluisterd,
nu een zere nek?

Bij ons bent u op de goede plek.

Fysiotherapie Groothuis
Nude 30
6702 DL Wageningen
Tel: 0317-421487

info@ftng.nl
www.ftng.nl

Uw conditie en ademhalingspijnen houdt u al bij. Wilt u ook werken aan het **behouden van uw spierkracht- en balans**? In een rustige omgeving, onder deskundige begeleiding met leeftijdgenoten.

Meld u aan voor een gratis proefweek en ervaar het zelf.
Onze programma's zijn ontwikkeld i.s.m. Wageningen Universiteit.

www.clever-move.nl/ontdek